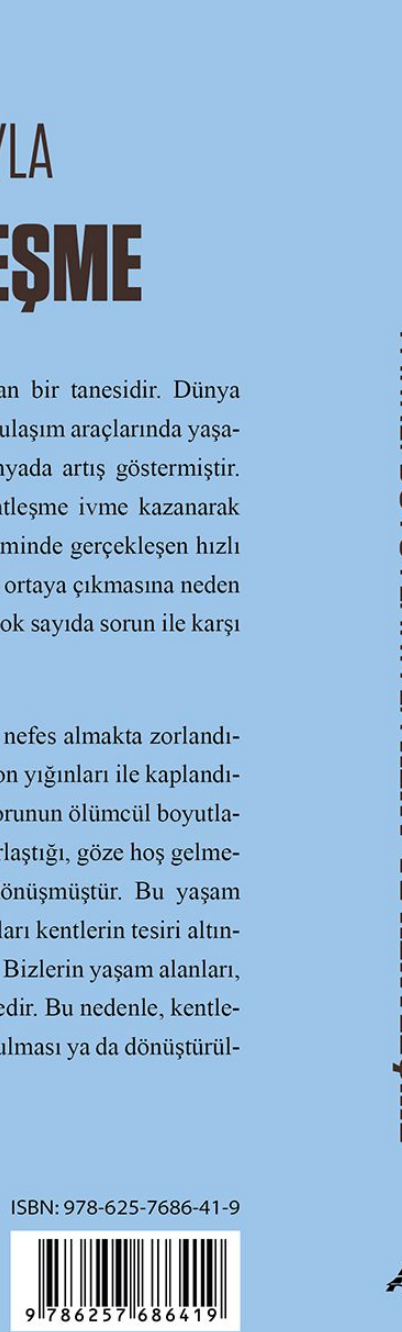
Editör: Dr. Emrah Akyüz

FARKLI BOYUTLARIYLA
KENT VE KENTLEŞME

Kentleşme günümüz dünyasının en önemli olgularından bir tanesidir. Dünya nüfusu hızla kentleşmektedir. 1950'li yıllarda iletişim ve ulaşım araçlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak kırdan kente göç tüm dünyada artış göstermiştir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentleşme ivme kazanarak devam etmektedir. İnsanlık tarihinin çok küçük bir döneminde gerçekleşen hızlı kentleşme süreci, beraberinde çarpık ve plansız kentlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milyarlarca insana ev sahipliği yapan kentler, çok sayıda sorun ile karşı karşıyadır.

İçinde yaşadığımız kentlerin önemli bir kısmı insanların nefes almakta zorlandığı, yeşil alanların çok az miktarda olduğu, her tarafın beton yığınları ile kaplandığı, hava, su toprak ve gürültü kirliliği gibi birçok çevre sorunun ölümcül boyutlara ulaştığı, bir yerden başka bir yere gitmenin giderek zorlaştığı, göze hoş gelmeyen yapıların giderek yaygınlaştığı mekânlar haline dönüşmüştür. Bu yaşam yerlerinde varlığını sürdürmeye çalışan insanlar, yaşadıkları kentlerin tesiri altında kalarak mutsuz bir hayat sürmek zorunda kalmaktadır. Bizlerin yaşam alanları, kendi ruhsal ve fiziksel sağlığımızı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, kentlerin insanların mutluluğuna hizmet edecek şekilde oluşturulması ya da dönüştürülmesi gerekmektedir.

ISBN: 978-625-7686-41-9

paradigma akademi

Editör: Dr. Emrah Akyüz

FARKLI BOYUTLARIYLA **KENT VE KENTLEŞME**

Editör: Dr. Emrah Akyüz

FARKLI BOYUTLARIYLA
KENT VE KENTLEŞME

paradigma akademi

FARKLI BOYUTLARIYLA KENT VE KENTLEŞME

EDİTÖR

Dr. Emrah AKYÜZ

paradigma akademi

FARKLI BOYUTLARIYLA KENT VE KENTLEŞME
Editör: Dr. Emrah AKYÜZ
ORCID NO: 978-625-7686-41-9
ISBN: xxxxxxxxxxxxxxxxxx
Sertifika No: 32427
Matbaa Sertifika No: 43370
1. Baskı

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
Tel: 0531 988 97 66
e-mail: fahrigoker@gmail.com
Mizanpaj & Kapak Tasarım: Mehmet KARADOĞAN
mehmetkaradogan95@gmail.com

Matbaa Adres:
Ofis2005 Fotokopi ve Büro Makineleri San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Merkez Mah. YTÜ Kampüsiçi
Güngören / Esenler
İSTANBUL

Paradigma Akademi bir CNK Kitaplığı kuruluşudur.
Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır.
Bandrolsüz kitap almayınız.
Paradigma Akademi – Şubat 2021

paradigma akademi

ÖNSÖZ

Kentleşme günümüz dünyasının en önemli olgularından bir tanesidir. Dünya nüfusu hızla kentleşmektedir. 1950'li yıllarda iletişim ve ulaşım araçlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak kırdan kente göç tüm dünyada artış göstermiştir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentleşme ivme kazanarak devam etmektedir. İnsanlık tarihinin çok küçük bir döneminde gerçekleşen hızlı kentleşme süreci, beraberinde çarpık ve plansız kentlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milyarlarca insana ev sahipliği yapan kentler, çok sayıda sorun ile karşı karşıyadır.

İçinde yaşadığımız kentlerin önemli bir kısmı insanların nefes almakta zorlandığı, yeşil alanların çok az miktarda olduğu, her tarafın beton yığınları ile kaplandığı, hava, su toprak ve gürültü kirliliği gibi birçok çevre sorunun ölümcül boyutlara ulaştığı, bir yerden başka bir yere gitmenin giderek zorlaştığı, göze hoş gelmeyen yapıların giderek yaygınlaştığı mekânlar haline dönüşmüştür. Bu yaşam yerlerinde varlığını sürdürmeye çalışan insanlar, yaşadıkları kentlerin tesiri altında kalarak mutsuz bir hayat sürmek zorunda kalmaktadır. Bizlerin yaşam alanları, kendi ruhsal ve fiziksel sağlığımızı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, kentlerin insanların mutluluğuna hizmet edecek şekilde oluşturulması ya da dönüştürülmesi gerekmektedir.

Mevcut kentlerin daha yaşanabilir alanlara dönüştürülebilmesi için öncelikle kentlerin karşı karşı olduğu sorunların; kentlerin ve kentleşmenin dinamiklerinin doğru tespit edilebilmesi gerekmektedir. Kentlerin ve kentleşmenin boyutları ve kapsamı teknolojik gelişmelere, toplumsal dönüşümlere, çevre sorunlarına, politik uyuşmazlıklara vb. bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu değişimin nedenlerinin ve olası sonuçlarının tespit edilebilmesi, daha sağlıklı kentlerin inşa edilebilmesi için önem arz eden bir durumdur.

Bu kitap, okuyuculara varlıklarını sürdürdükleri yaşam alanlarını tanımalarına ve bu alanların karşı karşıya oldukları sorunlarını ve olası çözüm önerilerini keşfetmelerine olanak sağlayabilecek bir bilimsel eserdir.

Dr. Emrah AKYÜZ

12/02/2021

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI 1

2. ÇALIŞMANIN İÇERİĞİ 3

3. ÇALIŞMANIN HEDEF KİTLESİ 6

1. Bölüm

KENTİN KAPSAMI

1. GİRİŞ 10

2. KENT KAVRAMI 11

2.1. Kent Tanımında Kullanılan Ölçütler 13

3. KENT TÜRLERİ 15

4. KENTLERİN SINIFLANDIRILMASI 16

4.1. Fonksiyonları Açısından Kentler 17

4.1.1. Kentlerin Ekonomik Fonksiyonu 17

4.1.2. Kentlerin Kültürel Fonksiyonu 18

4.1.3. Kentlerin İdari ve Siyasi Fonksiyonu 19

4.2. Nüfus Açısından Kentler 19

4.3. Fiziki Sınırları Açısından Kentler 20

4.4. Kronolojik Evreleri Açısından Kentler 20

5. KENTLERİN KIRSAL KESİMDEN FARKLARI 21

6. TÜRKİYE'DE KENTLER 23

7. GENEL DEĞERLENDİRME 25

2. Bölüm

KENTLEŞMENİN KAPSAMI

1. GİRİŞ 29

2. KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMI 30

3. KENTLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ 31
4. KENTLEŞMENİN NEDENLERİ 33
4.1. Kentleşmenin Ekonomik Nedenleri 35
4.2. Kentleşmenin Teknolojik Nedenleri 36
4.3. Kentleşmenin Siyasi Nedenleri 36
5. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME OLGUSU 37
6. GENEL DEĞERLENDİRME 39

3. Bölüm

KENT YÖNETİMİ

1. GİRİŞ 43
2. KENT VE KENT YÖNETİMİ KAVRAMLARI 44
3. TÜRKİYE'DE KENT YÖNETİMİ 46
3.1. Belediye Yönetimi 48
3.1.1. 5393 Sayılı Kanuna Göre Belediye Yönetimi 50
3.2. Büyükşehir Yönetimi 53
3.2.1. 5216 Sayılı Kanuna Göre Büyükşehir Yönetimi 54
4. NASIL BİR KENT YÖNETİMİ? 61
5. GENEL DEĞERLENDİRME 63

4. Bölüm

KENT EKONOMİSİ

1. GİRİŞ 68
2. KENT EKONOMİSİ 69
3. KENTLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN
EKONOMİK FAKTÖRLER 74
3.1. Coğrafi Çevre Faktörleri 74
3.2. Sosyo-Kültürel Değişme 75
3.3. Sermaye Birikimi 76

3.4. Kentsel Işgücünün Yapısı 78
3.5. Teknoloji Kullanım Oranları 79
4. KENTLEŞMENİN KÜRESEL ÖLÇEKTEKİ GELİŞİMİ 79
5. GENEL DEĞERLENDİRME 83

5. Bölüm

KENTLİLİK BİLİNCİ

1. GİRİŞ 88
2. KENTLİLEŞME, KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİ 89
3. KENTLİLİK BİLİNCİ 96
4. KENTLİLİK BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 99
4.1. Demografik Faktörler 99
4.2. Ekonomik Faktörler 101
4.3. Fiziki Faktörler 102
4.4. Eğitim 102
5. KENTLİLİK BİLİNCİNİ OLUŞTURAN BİLEŞENLER 103
6. GENEL DEĞERLENDİRME 105

6. Bölüm

SİMMEL

SOSYOLOJİSİNDE METROPOLİTAN YAŞAM

1. GİRİŞ 110
2. KENTLEŞME VE KENTİN KÖKENİ HAKKINDA 111
3. METROPOL YAŞAM VE ÖZELLİKLERİ 116
4. METROPOL VE ZİHİNSEL YAŞAM 118
5. METROPOL YAŞAMDA PARA 121
6. GENEL DEĞERLENDİRME 126

7. Bölüm

KENT HAKKI

1. GİRİŞ 130
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 131
   2.1. Kent Tanımı 132
   2.2. Hak Kavramı ve Kent Hakkı 133
3. KENT HAKKININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ 136
4. ÇOK TARAFLI METİNLERDE KENT HAKKI 139
   4.1. Uluslararası Metinlerde Kent Hakkı 139
   4.2. Bölgesel Metinlerde (Avrupa'da) Kent Hakları 141
5. KENT HAKKININ KAPSAMI 146
6. GENEL DEĞERLENDİRME 148

8. Bölüm

KENTSEL HAREKETLER

1. GİRİŞ 152
2. KENTSEL HAREKETLERİN TANIMLANMASI 154
   2.1. Kalabalıklaşan Kentler ve Kitle
   Olgusunun Ortaya Çıkışı 155
   2.2. Kitle Olgusu ve Kolektif Bilinç 157
3. KENTSEL HAREKETLERİN TASNİFİ 160
   3.1. Geleneksel ve Yeni Toplumsal Hareketler Ayrımı 160
4. KENTSEL HAREKETLERİN KURAMSAL TEMELLLERİ 165
   4.1. Kentsel Çelişkiyi Açıklamak 165
   4.2. Kenti Talep Etmek 167
5. GENEL DEĞERLENDİRME 167

9. Bölüm

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER

1. GİRİŞ 171
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI 172
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KENTLEŞME 174
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI 179
5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT KAVRAMI VE BOYUTLARI 184
6. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT MODELLERİ 187
7. GENEL DEĞERLENDİRME 192

10. Bölüm

AKILLI KENTLER

1. GİRİŞ 198
2. AKILLI KENT KAVRAMI 199
3. AKILLI KENTİN GELİŞİMİ 202
4. AKILLI KENTİN ÖZELLİKLERİ 205
5. AKILLI KENTİN BİLEŞENLERİ 209
6. DÜNYADA AKILLI KENT UYGULAMALARI 214
7. TÜRKİYE'DE AKILLI KENT UYGULAMALARI 218
8. GENEL DEĞERLENDİRME 224

11. Bölüm

KENTSEL KATI ATIK YÖNETİMİ

1. GİRİŞ 228
2. KAVRAMSAL OLARAK KATI ATIK 229
3. KENTSEL KATI ATIK YÖNETİMİ 231
4. KENTSEL KATI ATIK YÖNETİMİNİN KISA TARİHÇESİ 233

5. KENTSEL KATI ATIK YÖNETİM TÜRLERİ 234
5.1. Yakma ve Depolama 234
5.2. Sürdürülebilir Katı Atık Yönetimi 236
5.3. Entegre Katı Atık Yönetimi 238
5.4. Sıfır Atık Yaklaşımı 239
6. GENEL DEĞERLENDİRME 241

12. Bölüm

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KENTLER

1. GİRİŞ 247
2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARI 249
2.1. Kavramsal İçerik 249
2.2. Uluslararası Çalışmalar 250
3. YEREL YÖNETİMLERİ SÜRECE DAHİL EDEN ÇALIŞMALAR 253
4. BİR KENTSEL POLİTİKA OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ 257
4.1. Kavramsal Çerçeve 257
4.2. Kentsel Hizmetler ve İklim Değişikliği Riskleri 259
5. SONUÇ VE TARTIŞMA 266

13. Bölüm

KENT VE SU YÖNETİMİ

1. GİRİŞ 273
2. SUYUN ÖNEMİ VE SU KAYNAKLARI 274
3. SU SORUNLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ 277
4. KENTLER VE SU SORUNU 281
5. KENTLERDE SU YÖNETİMİ 283
6. KENTSEL SU YÖNETİMİNDE MODEL ÜLKELER 285
7. GENEL DEĞERLENDİRME 287
KAYNAK DİZİNİ **293**

KISALTMALAR

BMİDÇS	:	*Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*
DSÖ	:	*Dünya Sağlık Örgütü*
DMÖ	:	*Dünya Meteoroloji Örgütü*
FMCU-UTO	:	*Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu*
GAP	:	*Güneydoğu Anadolu Projesi*
ICLEI	:	*Sürdürülebilir Kentler Birliği-Local Governments for Sustainability*
IPCC	:	*Intergovernmental Panel on Climate Change*
IULA	:	*Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği*
İDEP	:	*İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı*
İDHYKK	:	*İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu*
METROPOLİS	:	*Dünya Büyükşehirler Birliği*
UCLG	:	*Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Örgütü- United Cities and Local Governments*
UNEP	:	*BM Çevre Programı*

TABLOLAR VE ŞEKİLLER

TABLOLAR

Tablo 1	**:**	Gelişmiş ve Az Gelişmiş Bölgeler Ayrımına Göre Nüfus Özellikleri
Tablo 2	**:**	Farkında Olma Alanları
Tablo 3	**:**	Katı Atık Türleri
Tablo 4	**:**	Yakma Uygulamasının Avantajları ve Dezavantajları
Tablo 5	**:**	Entegre Katı Atık Yönetimi Uygulamaları
Tablo 6	**:**	Kentsel İşlevler/Hizmetler Açısından İklim Değişikliği Riskleri 1
Tablo 7	**:**	Kentsel İşlevler/Hizmetler Açısından İklim Değişikliği Riskleri 2
Tablo 8	**:**	Kentsel İşlevler/Hizmetler Açısından İklim Değişikliği Riskleri 3

ŞEKİLLER

Şekil 1	**:**	Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi
Şekil 2	**:**	Kentlilik Bilinci Bileşenleri
Şekil 3	**:**	Egan'ın Tekerleği
Şekil 4	**:**	Sürdürülebilir Kentleşmenin Boyutları
Şekil 5	**:**	Akıllı Kentin Gelişim Çizgisi
Şekil 6	**:**	Akıllı Kent Ekosistemi ve Paydaşları
Şekil 7	**:**	Akıllı Kent Bileşenleri
Şekil 8	**:**	Türkiye'nin Akıllı Kent Politikaları
Şekil 9	**:**	Sürdürülebilir Katı Atık Yönetim Hiyerarşisi
Şekil 10	**:**	Sıfır Atık Hiyerarşisi

BÖLÜM I

KENTİN KAPSAMI

"İnsan demek, şehir demektir."

William SHAKESPEARE

Dr. Emrah ATAR*

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi•

1. GİRİŞ

Kentleşme (*urbanization*) sürecinin başlangıcı, genellikle uygarlığın da başlangıcı olarak kabul edilmekle birlikte, kentleşme belli ve somut bir tarihle belirlenecek bir başlangıca sahip değildir. Günümüz dünyasında kentleşme süreci hızla devam etmektedir. 1950'de sadece 285 milyon insan ya da toplam dünya nüfusunun %1,6'sı kentsel alanlarda yaşamaktaydı. Dünya nüfusunun 7,8 olduğu bu donemde, günümüzde kentsel alanlarda yasayan insan sayısı (özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel nüfus (*urban population*) sayısının hızlı bir şekilde artması nedeniyle) yaklaşık olarak 4,4 milyara ulaşmıştır[1]. Mevcut kentli sayısı 1980'ler de var olan dünya nüfusunun toplamından daha fazladır.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemlere baktığımız zaman şehir merkezlerinde (*city centres*) yaşayan kişi sayısı yaklaşık olarak dört katlık bir ar-

* ORCID ID: 0000-0003-1221-5415

• İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı, emrah.atar@erdogan.edu.tr

[1] United Nations. World Urbanization Prospects, erişim 20 Ocak 2020, https://population.un.org/wpp/Graphs/DemographicProfiles/Line/900